

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

вул. Липська, 16, м. Київ, 01021, тел. (044) 253-15-63, факс (044) 254-05-85,
e-mail: uinp@memory.gov.ua, web: <http://www.memory.gov.ua>, код ЄДРПОУ 39389301

від 05.04.2018 № 02/607
На № _____ від _____

Міністерство освіти і
науки України

29 квітня 2018 року виповниться 100 років проголошення Української Держави (Гетьманату Павла Скоропадського).

Указом Президента України "Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років" (від 22 січня 2016 року № 17) ушанування подій та видатних учасників Української революції 1917–1921 років визначено одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017–2021 роки. Планом заходів із відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років і вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 року № 777-р, передбачено урочисте вшанування знаменних подій цієї доби й організацію інформаційних, навчально-виховних, культурно-мистецьких та інших заходів.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України "Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році" від 8 лютого 2018 року № 2287-VIII, 29 квітня 2018 року на державному рівні відзначатиметься 100-річчя з дня проголошення Української Держави (Гетьманату Павла Скоропадського).

У зв'язку з цим Інститут підготував інформаційні матеріали та методичні рекомендації "100 років Українській Державі" для використання в освітньому просторі, зокрема на уроках історії України в 10 класі під час вивчення тем, присвячених Українській революції, для підготовки до ЗНО, для організації та проведення Історичного форуму "Держава UA", тематичних виховних годин, Тижня історії, краєзнавчих фестивалів тощо.

Надсилаємо матеріали для використання та врахування в роботі Міністерства освіти і науки України й сприяння в їх широкому розповсюдженні в освітніх закладах. Більше про події Української революції на веб-сторінці "Українська революція 1917–1921 років"

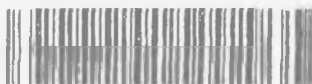
<http://unr.memory.gov.ua/>

Додаток: на 20 арк.

В.о Голови

Аліна Шпак

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
№9000/0/2-18 від 12.04.2018

100 років Українській Державі Павла Скоропадського

Український інститут національної пам'яті продовжує інформувати про етапи Української революції 1917–1921 років

Планом заходів із відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років і вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 року № 777-р, передбачено урочисте відзначення знаменних подій цієї доби й організацію інформаційних, навчально-виховних, культурно-мистецьких та інших заходів.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України “Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році” від 8 лютого 2018 року № 2287-VIII, 29 квітня 2018 року на державному рівні відзначатиметься 100-річчя з дня проголошення Української Держави на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським. У зв'язку з цим Інститут підготував методичні рекомендації “100 років Українській Державі” для використання в освітньому просторі, зокрема на уроках історії України в 10 класі під час вивчення тем, присвячених Українській революції 1917-1921 років, для підготовки до ЗНО, при проведенні тематичних виховних годин, Тижня історії, історичних, краєзнавчих фестивалів тощо.

Ключові повідомлення.....	1
Історична довідка.....	2
Методичні рекомендації. Історичний форум “Держава UA”.....	7
Додаток 1. Гетьманат у мемуарах учасників подій.....	10
Додаток 2. Павло Скоропадський.....	12
Додаток 3. Біографічні довідки.....	14
Додаток 4. Визначні місця Української Держави.....	18

Ключові повідомлення

Під час підготовки та проведення уроків і тематичних заходів пропонуємо врахувати такі тези:

- Сучасна Україна є спадкоємницею державно-національних традицій, сформованих Українською революцією 1917 – 1921 років.
- Розбудовою Української Народної Республіки, Української Держави, Західно-Української Народної Республіки українці довели здатність і спроможність національного державотворення.
- Українська Держава – це одна з форм української державності, створеної в ході Української революції 1917–1921 років.
- У добу Гетьманату ефективно розбудовувалися державні інституції, розгалужений апарат на місцях, започатковано формування державної служби в Україні.

– Вагомими були зовнішньополітичні здобутки гетьманського уряду. Українська Держава мала 11 дипломатичних і майже 50 консульських представництв у 20 країнах, а на своїй території – 12 дипломатичних і 42 консульські представництва з 24 держав.

– Гетьман як нащадок давнього козацького роду великої ваги приділяв відродженню козацтва як соціальної основи Української держави.

– Внутрішня політика Скоропадського трималася на засадах: поновлення приватної власності на землю та повернення її в товарний обіг, створення боєздатної армії, утвердження українського культурно-освітнього простору.

– В освітньо-культурній сфері здобутки Гетьманату виявилися найпомітнішими та найвпливовішими завдяки появі за державний кошт солідних культурних, наукових, освітніх установ: Академії наук, національної бібліотеки, університетів, галереї мистецтв, оперного театру, історичного музею, хорової капели, симфонічного оркестру, театрів. Великого розмаху набула українізація середньої та вищої школи.

Історична довідка

29 квітня виповнюється 100 років від проголошення Української Держави

9 лютого 1918 року між Українською Народною Республікою та державами Четверного союзу було укладено Брестський мирний договір, яким де-факто УНР була визнана суб'єктом міжнародних відносин. Відповідно до цієї угоди Україна взяла на себе зобов'язання надати до 31 липня 1918 року 60 мільйонів пудів хліба, 2,75 мільйони пудів м'яса, іншої сільгосппродукції і промислової сировини. Тобто фактично ставала житницею центральних держав Європи. 12 лютого УНР звернулася до німецької сторони з проханням ввести війська, за допомогою яких сподівалися розв'язати внутрішні проблеми. Підсумком цього став австро-німецький військовий контроль над територією України.

Навесні 1918-го посилювалися опозиційні настрої щодо Центральної Ради. Причинами цього були відсутність боєздатних збройних сил, невирішеність нагальних соціально-економічних проблем, суперечки всередині фракцій і протиріччя між лідерами Центральної Ради. Невиконання Україною умов Брестського договору щодо поставок хліба й сировини державам Четверного союзу викликали невдоволення і роздратування німецького командування. Власне німецький чинник став одним із ключових в підготовці державного перевороту 29 квітня 1918 року. Цього ж дня Центральна Рада ухвалила Конституцію УНР (“Статут про державний устрій, права і вільності”). Україна проголошувалася суверенною державою з неподільним кордоном, парламентською республікою із Всенародними Зборами як вищою законодавчою владою, їм також належало формувати органи виконавчої і судової влади.

29 квітня 1918 року в Києві в будівлі кінного цирку Петра Крутикова “Hippo Palace” (тепер на тому місці кінотеатр “Україна”) за участі понад 6 тисяч делегатів відбувся Всеукраїнський хліборобський конгрес, який проголосив Павла Скоропадського гетьманом усієї України. Впродовж однієї ночі гетьманські війська встановили контроль над всіма урядовими установами. Того ж дня гетьман розпустив Українську Центральну Раду та проголосив Українську Державу, ухвалив Закони про тимчасовий державний устрій України. Ними встановлено форму правління – Гетьманат та порядок здійснення гетьманської влади.

Гетьман отримав виняткові повноваження: затверджував закони, призначав і звільняв вищих урядовців, генеральних суддів, був верховним командувачем армії та

флоту, здійснював керівництво зовнішньою політикою. Також йому належало право оголошувати надзвичайний стан, амністію, надавати громадянство тощо. Таким чином Гетьманат 1918 року був авторитарно-бюрократичним режимом, з близькими до диктаторських повноваженнями глави держави.

Органи влади

Вищим керівним органом Української Держави стала Рада Міністрів – виконавча та законодавча влада одночасно. Її структура нагадувала УНР-івську. Щоправда, ліквідували російське, польське, єврейське відомства, а поштово-телеграфне реорганізували в департамент Міністерства внутрішніх справ. Натомість з'явилися міністерства охорони здоров'я та віросповідань. Освітнє отримало назву Міністерство народної освіти та мистецтва. За Гетьманату зазнала трансформацій і судова гілка влади. Замість Генерального суду УНР 8 липня утворили Державний сенат – вищий судовий орган. Його головою став Микола Василенко.

Формування Ради Міністрів доручили Миколі Василенку, який головував на перших засіданнях, але з 7 травня уряд очолив нащадок старовинного козацько-старшинського роду Федір Лизогуб. Віце-прем'єром і міністром народної освіти та мистецтва став Микола Василенко, фінансів – Антон Ржепецький, внутрішніх справ – Ігор Кістяківський, віросповідань – Василь Зіньківський, військових справ – Олександр Рогоза, шляхів сполучень – Борис Бутенко, охорони здоров'я – Всеволод Любинський, продовольства – Юрій Соколовський, юстиції – Михайло Чубинський (син автора слів гімну України), міністром закордонних справ – Дмитро Дорошенко. У кадровій політиці гетьман в значній мірі спирався на вихідців із української аристократії, які мали досвід державної служби.

7,5 місяців законотворчості

Одним із найважливіших напрямів діяльності було законотворення. Цікаво, що до червня 1918 року в Україні взагалі не існувало спеціальної процедури законотворчості. Його розробили і послуговувалися в часи Української Держави. Затверджував закони гетьман. Часто за основу ухвалених законів брали нормативи царської Росії.

Загалом, в Українській Державі було ухвалено понад 500 нормативних актів, у середньому на місяць – по 70. Серед новацій – прийняття першого державного бюджету як узагальненого кошторису. Гетьман схвалив його у червні 1918 року в “Правилах про порядок розгляду Державного бюджету й фінансових кошторисів на 1918 рік”.

Скоропадський також ініціював розроблення проектів державних символів Української Держави. До роботи в спеціальній комісії залучив Георгія Нарбута, котрий запропонував Державний Герб – “зображення козака з мушкетом на плечі..., у верхній частині якого розміщено Володимирський тризуб. Навколо... бував рослинний орнамент, виконаний у стилі козацького бароко”.

Внутрішня політика гетьмана “стояла” на трьох “китах”:

- відновлення приватної власності на землю та повернення її у товарний обіг;
- створення боєздатної армії;
- утвердження українського культурно-освітнього простору.

Земельна реформа

Вона мала стати чи не основною серед перетворень на засадах “відчуження земель по дійсній їх вартості від великих земельних власників для наділення земельними участками малоземельних хліборобів”. Однак теоретично правильне положення про

непорушність права приватної власності в конкретно-історичних умовах тогочасної України лише спричинило соціальну напругу. Поміщики отримало юридичні підстави для відновлення земельно-майнової власності. Це викликало селянський спротив, масове невдоволення владою гетьмана та його німецько-австрійських союзників. Улітку майже всіма регіонами прокотилася хвиля повстань.

Найбільшим було Звенигородсько-Таращанське. На початку червня до містечка Лисянки зайшов німецький гарнізон, який вимагав відновлення поміщицького володіння. Озброєні мешканці Лисянки та навколишніх сіл Гусакового, Кирилівки, Стецівки, Тарасівки, Водянки, Ольхівців розгромили гарнізон. Німці капітулювали. Повстанці встановили власну владу на північній частині Звенигородського повіту: обрали земельні комітети й сільських голів. Невдовзі невдоволення перекинулося на Таращанський повіт. До кінця червня загони із мешканців 16 містечок і сіл повністю контролювали Таращанський повіт. Селянська армія майже два місяці вела бої з німецькими дивізіями та Державною вартою. У серпні форсувала Дніпро та з великими втратами, просуваючись через Полтавщину і Чернігівщину, відступила до “нейтральної зони”.

Іншим осередком селянського збройного опору стало Гуляйполе на Катеринославщині. Повстанці на чолі з Нестором Махном захопили село й оголосили від імені районного гуляйпільського революційного комітету про повстання “робітників і селян проти душителів та катів Української революції австро-германо-гайдамаків...” До серпня виступи набули загальноукраїнського масштабу, а тоді почали вщухати.

Справи військові

Багато зусиль гетьман докладав до військового будівництва. Як професійний військовий Павло Скоропадський, як ніхто інший, усвідомлював значення національних збройних сил, але був зв'язаний заборонаю перед союзниками мати регулярну армію. Тому після перевороту більшість військових формувань УНР, зокрема корпус Січових стрільців та дві Синьожупанні дивізії були розформовані. Натомість частини Запорізького корпусу Армії УНР, який щойно визволив від більшовиків Донбас, були зведені в бригаду, а потім реорганізовані у Запорізьку дивізію, що охороняла північно-східні кордони України.

Для формування дієвих збройних сил Української Держави планувалося створити 8 територіальних корпусів і 5 кінних дивізій. Загальна чисельність армії в мирний час мала становити 310 тисяч осіб. Проте реалізувати ці амбітні плани гетьману не вдалося. Військовим міністерством були сформовані кадри лише територіальних корпусів, а також гетьманська гвардія – Сердюцька дивізія із заможного селянства Лівобережжя. У серпні гетьманському урядові була передана Сіра (Сірожупанна) дивізія. Вона отримала назву 1-ї Козацько-стрілецької дивізії. Того ж місяця гетьман видав наказ про відновлення стрілецької формації – Окремого загону Січових стрільців. Його особовий склад на початок листопада налічував 59 старшин і 1187 стрільців.

Особливі надії гетьман покладав на козацтво, в жовтні затвердив закон “Про відновлення українського козацтва”.

Гетьман Скоропадський зі штабом
оглядає Сірожупанну дивізію. Серпень 1918 року

Фінанси

Більш ефективною, в порівнянні з добою Центральної Ради, була діяльність уряду у фінансово-фіскальній сфері. Міністерство фінансів домоглося введення та зміцнення національної валюти, функціонування Державної скарбниці, Українського державного банку, митної та податкової служб, відновлення державної цукрової і горілчаної монополії. Завдяки таким заходам прибутки склали близько 3,2 мільярда карбованців.

Справи закордонні

Зовнішньополітичний курс Гетьманату майже повністю визначався союзницькими зобов'язаннями перед Четверним союзом. До безперечних успіхів на міжнародному фронті належало визнання Української Держави цими країнами, а також Азербайджаном, Грузією, Доном, Кубанню, Польщею, Фінляндією, Румунією і Швейцарією. Дипломатичні відносини були встановлені ще з 8 державами – Бельгією, Вірменією, Голландією, Грецією, Данією, Норвегією, Персією і Швецією. Загалом Україна відкрила 11 дипломатичних і до 50 консульських представництв у 20 країнах світу, а на своїй території – 12 дипломатичних і 42 консульських представництв 24 держав.

У вересні 1918 року гетьман здійснив офіційний закордонний візит до Німеччини. Тоді Берлін засвідчив підтримку самостійної Української Держави. Переговори про встановлення кордонів тривали з Росією, Австро-Угорщиною, Румунією, Білоруссю та козацьким Доном. У травні 1918 року була визначена лінія розмежування між військами Української Держави та Росії. Завширшки 10–40 кілометрів вона отримала назву “нейтральна зона”.

Українізація

В Українській Державі продовжувалися процеси українізації, започатковані УЦР. Завдяки міністрові народної освіти та мистецтва Миколі Василенку введено обов'язкове вивчення в усіх середніх школах української мови, літератури, історії та географії України. В усіх державних установах і військових частинах створили курси українознавства. У листопаді 1918-го в Україні діяло 150 українських гімназій, для яких видруковано кілька мільйонів підручників.

6 жовтня 1918 року на основі Українського народного університету в Києві було відкрито Український державний університет. На період формування закладів, закупівлі книг, обладнання, підбору викладачів, приміщень, у російськомовних університетах Києва, Харкова, Одеси, Ніжина відкривали кафедри української мови, літератури, культури, історії та права. Колишні російські університети оголосили українськими державними. Науковцям надали право захищати дисертації українською мовою. У Полтаві від жовтня 1918 року запрацював історико-філологічний факультет із усіма правами університету.

22 жовтня святково відкрили Кам'янець-Подільський державний український університет. Його ректором було обрано Івана Огієнка. У числі перших професорів університету були: літературознавець Леонід Білецький, історик Дмитро Дорошенко, письменник і поет Володимир Самійленко, етнограф і фольклорист Філарет Колесса.

Академія наук

Кульмінацією розвитку тогочасного наукового життя стало відкриття в листопаді 1918 року Української академії наук (УАН). Цьому передувала діяльність Українського наукового товариства в 1917 році. За Гетьманату з травня 1918-го справою створення УАН опікувався міністр народної освіти та мистецтва Микола Василенко. Він про це зауважував: *“Думка про утворення Академії вже давно виникла серед українських вчених. Наукове товариство імені Тараса Шевченка у Львові, перше підняло це питання, до вирішення якого взагалі підходили близько... Тепер до цього ...є нові сприяючі обставини, і завдання утворення в Києві Української Академії наук бере на себе Українська Держава. Це завдання – діло державної ваги, і вирішити його не під силу приватному товариству. Участь держави ...дасть можливість здійснити думку про утворення в Києві Академії наук хутко і поставити її існування на твердий ґрунт. Академія мусить згуртувати навколо себе наукові сили”*. Справді, в той час в Україні існували наукові товариства у Львові та Києві. Структурою та діяльністю вони були подібні до академії наук, але функціонували за рахунок приватної ініціативи та пожертв.

У період Гетьманату спеціальна комісія активно запрацювала над відповідним законопроектом. 14 листопада гетьман затвердив Закон “Про заснування Української академії наук у Києві”. 24 листопада відбулося її перше засідання. Академію очолив біохімік та організатор науки Володимир Вернадський. Неодмінним секретарем став сходовознавець Агатангел Кримський.

УАН мала три відділи: історико-філологічний (очолив Дмитро Багалій), фізико-математичний (на чолі з Миколою Кашенком) і соціальних наук (головував Орест Левицький). Також при УАН діяли постійні та тимчасові комісії за різними напрямками, наприклад, із вивчення природних багатств України, археографічна, “для складання словника живої української мови”, “для складання біографічного словника діячів України”, соціальних і правничих питань.

2 серпня 1918 року засновано Національну бібліотеку Української Держави (нині – Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського). Розпочалося академічне видання творів Тараса Шевченка й Івана Франка.

Методичні рекомендації

Історичний форум “Держава UA”

Правління Павла Скоропадського – 29 квітня–14 грудня 1918 року – було одним із етапів Української революції. Здобувши владу, гетьман скористався мирним періодом для зміцнення української державності. Щоб розібратися, які події відбувалися в ту добу, дізнатися, хто їх творив, пропонуємо провести в школі **Історичний форум “Держава UA”**. В його рамках можуть відбуватися різноманітні заходи: презентації книжок, перегляд і обговорення тематичних фільмів, дискусії, ток-шоу, музичні та мистецькі інсталяції, флеш-моби, майстер-класи, літературні читання.

Пам’ятка організатора форуму

- **Визначити концепцію заходу:** його мета, назва, потенційний склад і кількість учасників, спікерів, модераторів, партнерів, спонсорів, дата і місце проведення, формат та його змістове наповнення.
- **Скоординувати зусилля:** розподілити обов’язки між командою організаторів і координаторів, розробити логотип, написати анонс, скласти детальну програму заходів, підтвердити участь спікерів, модераторів, запросити учасників, виготовити інформаційні матеріали, залучити волонтерів.
- **Організувати підготовку:** зібрати кейс учасника (пакет, ручка, блокнот, папка, програма, бейдж, листівки спонсорів, інші роздаткові матеріали), забезпечити фото- та відеозйомку, синхронний переклад, створити сторінку в соціальних мережах і Wi-Fi мережу з назвою заходу без пароллю, передбачити спеціального консультанта з організаційних питань.
- **Підбати про ефектне відкриття форуму:** зареєструвати учасників, спікерів, модераторів, гостей (добре, коли буде спеціальна стійка для реєстрації), передбачити вказівники для учасників.
- **Контролювати проведення:** стежити, щоб заходи починалися і завершувалися вчасно, чергувати статичні та динамічні формати заходів.
- **Підбити підсумки:** підготувати тематичний, фото- звіт, подякувати учасникам, спікерам, модераторам, партнерам, надати їм звіт, провести он-лайн опитування учасників про враження від фестивалю та рейтинг заходів.

Пропозиції щодо заходів Історичного форуму

Відкритий мікрофон “Теза-антитеза”

Дискусія у форматі “Відкритого мікрофону” передбачає можливість для кожного учня висловитися на задану тему щось швидко і почергово. Вчителю можна заздалегідь визначити завдання (тезу) для обговорення, над яким школярі повинні подумати та підібрати аргументи для підтвердження чи спростування пропонованої думки. Добре, якщо в школі є мікрофон, або попросити дітей принести з дому. Ним доцільно скористатися для надання інтерактиву правдоподібності. Учні передаватимуть мікрофон

одне одному, по черзі беручи слово. Наполягайте, аби говорили лаконічно й швидко (не більше 2 хвилини). Модератор не коментує й не оцінює відповіді.

Підготувати тези й антитези про становлення Української Держави та ключові постаті доби Української революції учням і вчителям допоможуть додатки 1, 2, а також такі джерела:

http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/100_oblich_0.pdf

<http://www.istpravda.com.ua/videos/2010/12/14/8908/>

[https://zik.ua/news/2013/05/14/istorychna pravda z vahtangom kipiani pro ostannogo o getmana ukrainy 408202](https://zik.ua/news/2013/05/14/istorychna_pravda_z_vahtangom_kipiani_pro_ostannogo_getmana_ukrainy_408202)

Дипломатичні студії “Всевелике Військо Донське”

Одним із найважливіших питань, що піднімалося Павлом Скоропадським, було визначення кордонів із Всевеликим Військом Донським – державним утворенням донських козаків, що виникло на уламках Російської імперії. Там *“жило багато українського населення; окрім західних волостей над річкою Калитвою, ціла Таганрозька округа була в значній мірі заселена українцями (61,7 %)”*, – писав Дмитро Дорошенко в “Історії України 1917–1923 рр.”, посилаючись на дані першого Всезагального перепису населення Російської імперії 1897 року. До речі, опитувальник перепису не мав графи “національність”, а лише “рідна мова”, за якою і визначалася належність до українства.

У середині травня Тимчасовий Донський уряд відкрив посольство в Україні. 24 травня 1918 року делегація прибула до Києва для переговорів із Дмитром Дорошенком (міністром закордонних справ) і Павлом Скоропадським. Донці розраховували відрізати від України та включити до свого складу промислові терени та важливі залізничні станції. Міністр закордонних справ пообіцяв створити спеціальну комісію для вивчення їхнього питання та вперше заговорив про можливе об’єднання на засадах федерації.

Представники донської делегації прибувши до гетьмана і побачили в його робочому кабінеті карту, на якій у складі Української Держави вже були позначені не тільки Ростовський, а майже весь Таганрозький та Донецький округи (нині це переважно території Ростовської області РФ) – те, що сподівався приєднати до своєї держави гетьман. Стало очевидним, що територіальні претензії були взаємні. Представники Дону не хотіли поступатися цими землями. Після тривалих українсько-донських чвар гетьманський уряд під тиском німецького командування погодився на кордони, які існували між українськими губерніями й Областю Війська Донського у Російській імперії.

Тож, під час підготовки до Дипломатичних студій, рекомендуємо взяти за основу працю Дмитра Дорошенка “Історії України 1917–1923 рр.”:

http://chtyvo.org.ua/authors/Doroshenko_Dmytro/Istoriia_Ukrainy_1917-1923_r_Tom_2/

Ток-шоу “Наш Крим”

Завдяки імпровізованому телевізійному ток-шоу діти набудуть не тільки навичок публічного виступу, формулювання й захисту власної позиції, а й зможуть проаналізувати конкретно-історичну ситуацію. Пропонуємо для обговорення підбирати “гострі” теми, пов’язані із сучасністю. Такою може стати “Наш Крим” – дослідження та представлення думки щодо кримського питання часів Української революції і незалежної України. Отже, як організувати ток-шоу?

Підготовка

Визначити та заздалегідь повідомити учасникам тему дискусії; запросити (чи вибрати з-поміж учнів класу або школи) 3–5 експертів – гостей студії, які зможуть

тезово окреслити визначене питання; попросити учнів дослідити ключові події та скласти запитання для експертів; обладнати шкільне приміщення за типом телестудії.

Хід дискусії

Повідомити учасникам правила ток-шоу:

- слово для виступу може надавати тільки модератор;
- учасники дискусії говорять коректно та стисло (1–2 хвилини);
- експерти можуть ставити запитання один одному;
- учні висловлюються стисло (до 1 хвилини), вступаючи в дискусії із гостями студії.

Після ток-шоу модератор дякує присутнім і підсумовує дискусію.

Для організації ток-шоу “Наш Крим” пропонуємо стислу **історичну довідку**.

“Звернути особливу увагу на необхідність приєднання Криму до України”, – про це йшлося в постанові, ухваленій за результатами засідання Ради Міністрів 7 травня 1918 року. На противагу українським прагненням, у червні 1918 року німці ініціювали створення в Криму крайового уряду на чолі з Матвієм Сулькевичем. Він орієнтувався на перспективу відновлення небільшовицької Росії, а поки намагався проводити незалежну політику з опорою на німців. Невдовзі Сулькевич видав інструкцію про облаштування кордону з Україною, намагаючись залишити за Кримом Арабатську стрілку та Чонгар із соляними промислами. Гетьманський уряд не влаштовував ані такий варіант територіального розмежування, ані “незалежність Криму” загалом.

Розуміючи важливість для Криму українського зерна, цукру, деревини, металу, вугілля й інших товарів, у середині серпня Рада Міністрів запровадила економічну блокаду півострова. Припинилися залізничне та морське сполучення, торгівля, поштовий зв'язок тощо. Ізоляція призвела до продовольчої кризи. Промисловці, аграрії, фінансові спілки тиснули на Сулькевича з вимогою налагодити відносини з Україною.

12 жовтня 1918-го уряд Криму погодився на входження до Української Держави за умови створення кримських представництв в уряді. Незабаром ембарго на поставки товарів до Криму остаточно знято.

Для організації ток-шоу рекомендуємо використовувати книгу за посиланням:

<http://www.memory.gov.ua/ebook/nash-krim-nerosiiski-istorii-ukrainskogo-pivostrova>

http://www.istpravda.com.ua/digest/2015/09/28/148562/view_print/

Калейдоскоп “Персона грата” – представлення історичного портрета на основі біографічних довідок (додаток 3).

Інструкція до складення історичного портрета:

1. *Хто цей діяч?* Назвіть його повне ім'я та роки життя.
2. *Звідки походив?* З якого населеного пункту та якої країни родом? Хто були його батьки, де отримав освіту?
3. *Що цікавого про нього відомо?* Дізнайтеся виняткові факти з біографії, які вплинули на його подальшу діяльність (освіта, виховання, знайомство з цікавими людьми, відкриття, вступ до організації, курйозні випадки тощо).
4. *Де проявив себе?* Ким був (фах, посади, захоплення, уподобання) і чиї інтереси відстоював? На що найбільше звертав увагу, а чим нехтував? З чим це пов'язано?
5. *Що зробив для України?* Якими вчинками та справами відзначився діяч? Які помилки допустив?
6. *Як ви оцінюєте* його як особистість і професіонала? Відповідь обґрунтуйте.
7. *Уявіть себе на місці діяча.* Що б ви змінили, якими б шансами скористалися?

Естафета “Етапи революції 1917–1921”

Естафета передбачає створення “Лінії часу”, яка розкриває особливості кожної доби Української революції:

- березень 1917 – квітень 1918 – утворення та діяльність Української Центральної Ради, проголошення її Універсалів;
- 29 квітня – 14 грудня 1918 – правління гетьмана Павла Скоропадського;
- грудень 1918 – листопад 1921 – встановлення влади Директорії УНР, розгортання та придушення масштабного повстанського руху;
- листопад 1918 – липень 1919 – Західноукраїнська Народна Республіка.

Інфографіка у повному розмірі:

http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/images/ukrayinska_revolyuciya_1917-1921_-_3.jpg

Віртуальна екскурсія “100 років боротьби”

Ознайомлення із виставкою Українського інституту національної пам’яті “Українська революція 1917–1921. Сто років боротьби”, яка стисло розкриває процеси становлення української нації і державотворення. У відмінній якості матеріали виставки є за посиланням:

<http://unr.memory.gov.ua/mediagallery/vistaki/vistavka-100-rokiv-borotbi-ukrainska-revolutsiya-1917-1921>

Квест “Визначні місця Української держави”

Квест передбачає діяльність формату “закритої кімнати”. Щоб дістатися фінішу, учні мають правильно відповісти на запитання стосовно місць пам’яті, пов’язаних із періодом Гетьманату Павла Скоропадського (додаток 4).

Додаток 1

Гетьманат у мемуарах учасників подій

Павло Скоропадський. “Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918”

Як могло статися так, що серед усіх людей, котрі мене оточували за час гетьманства, було так мало осіб, котрі мислили про Україну так само, як я. Було дві течії у соціальних і національних питаннях. Обидві крайні. З жодною із них я не міг погодитися. <...> Великороси зовсім не розуміли духа українства. Вони вважали, що українство вигадали німці з австрійцями для послаблення Росії. Це нісенітниця. Адже варто було центральному російському урядові послабитися, як одразу звідусіль з’являлися українці, захоплювали дедалі ширші кола народу. <...> Я переконаний: українство жило всередині народу, а ці уряди [німецький та австрійський] лише сприяли його розвитку. Тому твердження великоросів, що українства немає, воно штучно створене, не правда. Так само не правда, що до українства народ не тягнеться. Народ дуже швидко його сприймає, без усілякої соціальної ідеї. Великороси кажуть: “Народ не хоче України. Але сприймає її тому, що українські діячі разом із українством обіцяють цьому народові різні соціальні блага”. Це теж не відповідає дійсності: народ любить усе своє. Але він поки не вірить у досягнення цих благ. <...>

“Великороси кажуть: “Ніякої України не буде”. А я відповідаю: “Щоб не сталося, Україна в тій чи іншій формі буде. Не змуши річку повернутися, так само з народом: його не змуши відмовитися від його ідеалів. Тепер ми живемо в часи, коли лише багнетами нічого не зробиш”.

Дмитро Дорошенко. “Мої спомини про недавнє-минуле. 1914–1920”

“В коротких рисах Василенко познайомив мене з ситуацією. Центральна Рада і правительство ес-ерів, казав він, не вдержали в руках владу... Прийшли інші люди,

представники іншого політичного і соціального світогляду. І взяли владу в свої руки, але знову таки в ім'я самостійної української держави. За цими людьми стоїть рішучий реальний чинник: збройна сила Німеччини. З цим треба насамперед рахуватися. Але треба, щоб і при новому курсі політика держави зоставалася національно українською, треба, щоб і нові форми української державности були заповнені національним змістом. Інакше не буде ніякої української держави... А Гетьманщина – це якраз найбільш національна, історично вироблена форма спеціально українського державного ладу”.

Наталя Полонська-Василенко. “Історія України”

Доба гетьманату була заповнена з самого початку боротьбою уряду на різних фронтах... До великих мінусів треба віднести брак власної армії й повну залежність від окупантів. До цього треба додати... обов'язки, що їх взяла на себе Україна з Берестейським миром – постачання Німеччині та Австро-Угорщині великої кількості збіжжя, м'яса, цукру. Селянство чекало на безплатну передачу поміщицької землі та ліквідацію поміщицьких господарств. Центральна Рада не спромоглася розв'язати цього питання, і воно дісталось в спадщину гетьманському урядові. Дісталася йому в зв'язку з тим і інша спадщина – “каральні загони”, які з'явилися з німецькою окупацією, але вся відповідальність за них спадала на гетьманат.

Але гетьманська доба дала багато позитивного... В галузі фінансів: встановлено українську грошову систему, засновано банки. Направлено залізничні шляхи, мости і відновлено регулярний залізничний рух. Підготовлено проект земельної реформи... Налагоджено судову справу, створено Сенат, суд на нових засадах, укладено багато нових законів. Велике значення мали заходи щодо оформлення автокефалії Української Православної Церкви. Переведено українізацію школи всіх ступенів... Велике значення мали заснування Української академії наук, Національної бібліотеки, Національного архіву, заходи в справі організації Національної галерії мистецтва та Історичного українського музею. Засновано Державний драматичний театр, Національну оперу, Українську державну капелю, Державну симфонічну оркестру. ...Весь край укритися сіттю українських книгарень.

Додаток 2

Павло Скоропадський

Павло Скоропадський (1873–1945) народився 15 травня 1873 року в німецькому місті Вісбадені. Дитинство провів у родовому маєтку Тростянець на Полтавщині. Отримав належну соціальному статусу освіту – закінчив Петербурзький пажеський корпус. Брав участь у Першій світовій війні, нагороджений орденом Святого Георгія. У 1916 році – командир 34-го армійського корпусу, який дислокувався на території України.

Із початком Української революції активно долучився до українізації армії, став командиром 1-го Українського корпусу. У жовтні 1917 року на з'їзді Вільного козацтва в Чигирині обраний отаманом. 29 квітня 1918 року став гетьманом Української Держави. Вона здобула визнання майже 30 країн світу. Було налагоджено дієздатну адміністративну систему управління, розбудовувалися освіта, наука, державний апарат.

14 грудня 1918 року зрікся влади і таємно виїхав до Німеччини. Залишився лідером частини української політичної еміграції – гетьманського руху. Зусиллями Павла Скоропадського у 1925 році створено Український науковий інститут при Берлінському університеті. У роки Другої світової війни допомагав звільненню з німецьких таборів українських військовополонених і лідерів визвольного руху Степана Бандери, Андрія Мельника, Ярослава Стецька. Помер 26 квітня 1945 року від поранення під час бомбардування у Баварії. Похований в Оберстдорфі.

Сучасні історики про Павла Скоропадського

Руслан Пиріг: *“Павло Скоропадський – представник одного з найбільш шляхетних малоросійських родів, давно інкорпорованих до вищих верств Російської імперії, ...належав до кола “вірних слуг династії”. Пізніше у спогадах гетьман прямо писав: “Моя вся сім’я була глибоко віддана російським царям”. Водночас він наголошував: “Ми не великороси, а малоросіяни, як тоді говорилося, знатного походження”.*

Павло Скоропадський вважав, що усвідомлення ним етнічної окремішності було нав’язано у домі його діда, де всюди висіли портрети гетьманів, зображення козака Мамаю, постійно співали українських пісень, бандуристи виконували думи, випускався журнал “Киевская старина”, читалися й обговорювалися книги Костомарова та інших українських письменників. Він кваліфікував це як “перші українські враження”: “Україна уявлялась як славне рідне минуле, але аж ніяк не пов’язувалася з теперішнім, ніяких політичних міркувань, пов’язаних з відновленням України, не було”. Начальник гетьманського штабу генерал Борис Стелецький у спогадах наводить міркування Павла Скоропадського, що до революції він не уявляв можливості відділення України від Росії. Тільки після відречення царя від престолу, коли “долею російських народів оволоділи якісь різночинці, він вважав себе більш ніж управі, і за своїм станом, і за походженням взяти участь у долі Батьківщини”.

“Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси”

Ярослав Грицак: *“Вирваний із звичного русла життя російського дворянина світовою війною і революцією, волею долі він був поставлений на чолі української*

держави. Російський офіцер, який чотири роки воював з німцями, в останній рік війни він змушений був опертися на їхню допомогу, залишаючись переконаним у перемозі Антанти. Не будучи демократом і сповідуючи консервативні погляди, він прагнув залучити до будівництва стабільної української держави найширші верстви, незалежно від їхнього соціального і національного походження. Логіка державного будівництва змусила його захищати українські інтереси, навіть якщо його влада отиралася на німецькі багнети, а більша частина міністрів говорила і думала по-російськи”.

“Нарис історії України формування модерної української нації XIX–XX ст.”

Павло Гай-Нижник: “Ані німці, ані австро-угорці навесні 1918 р. не могли дозволити собі втягнутися в таку авантюру, як ліквідація української державності, але й змиритися з існуванням Центральної Ради теж вже були неспроможні. Відтак з’явилася ідея зробити ставку на людину, яка була б здатна очолити збережену Українську державу, сформувати діловий несоціалістичний уряд та об’єднати навколо своєї особи більшу частину українського населення та партій з різною спрямованістю... З усіх можливих претендентів (Іван Луценко, Іван Полтавець-Остряниця, Микола Міхновський, Євген Чикаленко, Борис Ханенко) саме Павло Скоропадський якнайкраще підходив до такої ролі.

Павло Скоропадський був нащадком гетьманського роду, що мало не лише вгамувати тугу народу за сильним лідером та ідеалізованим минулим Гетьманичини і задовольнити романтичні пориви частини молоді, а й підживити його особисті чесноти стати керівником не гіршим за славних предків. Його соціальний статус мав заспокоїти великих власників і буржуазію, а перебування при дворі флігель-ад’ютантом імператора – русофільські кола. Як відомий бойовий генерал двох воєн (Російсько-японської та Першої світової) він мав бути позитивно сприйнятий російським офіцерством, а як генерал-українізатор 34-го армійського корпусу – українськими старшинами”.

“Переверот П.Скоропадського: причини і рушійні сили”

Додаток 3

Біографічні довідки

Федір Лизогуб (1851–1928) народився в містечку Седнів на Чернігівщині. Походив зі старовинного козацько-старшинського роду. Батько – Андрій Іванович, близький знайомий Тараса Шевченка. Мати – Надія Дмитрівна Дуніна-Борковська, представниця старовинного дворянського датсько-польського роду. 1901 року обраний головою Полтавської губернської земської управи. Ініціював спорудження в Полтаві будинку земства в стилі українського модерну, пам'ятника Івану Котляревському, фінансував видання

його творів, сприяв відкриттю музеїв. За часів Гетьманату Скоропадського – голова Ради Міністрів Української Держави і міністр внутрішніх справ. На цих посадах мав заслуги в економічній стабілізації, розбудові сухопутних військ, військово-морського флоту, козацтва й Державної варти, налагодженню широких міжнародних зв'язків. За час його прем'єрства Україна відкрила 11 дипломатичних і до 50 консульських представництв у 20 країнах світу, а на своїй території – 12 дипломатичних і 42 консульських представництв від 24 держав. У гуманітарній сфері: відкрито 150 українських гімназій і 2 університети, запроваджено обов'язкове вивчення української мови, видруковано кілька мільйонів підручників, засновано Національний архів, Національну бібліотеку, Українську академію наук, художню галерею й інші заклади культури. Після 14 листопада 1918 року склав повноваження і виїхав за кордон. Мешкав у Югославії. Помер у Белграді.

Дмитро Дорошенко (1888–1951) народився в Єлисаветграді (нині – Кропивницький). Нашадок Никона Дорошенка – рідного брата гетьмана України Петра Дорошенка. Освіту здобував у Варшавському, Петербурзькому, Київському університетах. Викладав історію, займався журналістикою. Засновник київської та катеринославської “Просвіт”. У березні 1917 року обраний членом Центральної Ради від Української партії соціалістів-федералістів. Невдовзі – крайовий комісар Галичини й Буковини; з вересня – Чернігівський губернський комісар. Співзасновник видавництва “Сіверянська думка”.

Із травня 1918 року – міністр закордонних справ в уряді Павла Скоропадського. Доклав чимало зусиль для міжнародного визнання Української Держави, відкриття дипломатичних представництв у Румунії, Польщі, Швейцарії, Фінляндії та низки українських консульств за кордоном. За його сприяння Брестський мир ратифіковано країнами Четверного союзу. Після падіння Гетьманату викладав у Кам'янець-Подільському університеті. З 1920 року в еміграції. Опублікував близько тисячі праць з української історії, історії культури, церкви, літератури, в тому числі “Нарис історії України” та “Історія України 1917–1923”. Був професором в університетах Європи, США та Канади. Помер у Німеччині в 1951 році.

Георгій Нарбут (1886–1920) народився на хуторі Нарбутівка неподалік Глухова (сучасна Сумщина) в родині нащадків давньої козацької старшини. Навчався в Глухівській гімназії, де дебютував як художник на повітовій виставці. Малярству навчався в Петербурзі, входив до об'єднання “Світ мистецтва”, ілюстрував казки Ганса Крістіана Андерсена, байки Івана Крилова, брав участь у виставці “Ломоносов і Єлизаветинські часи” в Петербурзі з окремою залогою на українську тематику.

Навесні 1917 року в Петербурзі увійшов до групи митців, котрі виступили з вимогами щодо охорони пам'яток старовини. У березні приїхав до Києва впорядковувати мистецькі коштовності царського палацу. Подружився із Павлом Тичиною, Лесем Курбасом, Михайлом Семенком. Один із ініціаторів створення Української академії мистецтв, згодом її ректор. Нарбут створював ескізи військових мундирів, упаковок та етикеток для товарів, розробив поштові марки УНР, державні папери: банкноти, грамоти, листівки. Його авторству належать проекти Державного Герба і Печатки Української Держави. У 1919 році почав роботу над “Абеткою” українською мовою. Завершити не вдалося. За більшовиків працював над оформленням журналів, політичними карикатурами на білогвардійців, ілюстрував книги. Великим задумом була робота над “Енеїдою” Івана Котляревського. Встиг виконати лише одну ілюстрацію.

Помер від тифу 23 травня 1920 року в Києві, похований на Байковому кладовищі.

Микола Василенко (1866–1935) народився в селі Есмань (нині – Сумська область). Освіту отримав у Юр'ївському (Тартуському) та Новоросійському (Одеському) університетах. Працював у Києві педагогом і журналістом, плідно співпрацював із журналом “Киевская старина”. Брав активну участь у житті громади, на сторінках видань відстоював ідею української державності. За це був ув'язнений протягом року. Після покарання вступив до Українського наукового товариства в Києві, редагував його видання. У 1909 році знов зазнав переслідування – його звинуватили в українському сепаратизмі.

Від 1917 року керував Київською шкільною округою, а від січня 1918-го – член колегії Генерального суду. За часів Гетьманату був міністром народної освіти та мистецтва, очільником Державного сенату. На посаді міністра проводив політику українізації освітніх закладів, став співорганізатором Українського державного університету в Києві й Українського державного Кам'янець-Подільського університету. 1920-ті – голова соціально-економічного відділу Всеукраїнської академії наук, очолював комісію з вивчення українського права. 1924 року засуджений до 10 років ув'язнення, але незабаром амністований без права займати керівні посади в Академії. Помер у Києві.

Іван Огієнко (1882–1972) народився в Брусиліві на Київщині (нині – Житомирщина). Навчався в Київському університеті святого Володимира. Брав участь у роботі “Просвіти”, Українському науковому товаристві в Києві, Товаристві любителів давньої писемності. Приват-доцент Київського університету святого Володимира. Із весни 1917 року – організатор системи вищої школи в Україні, співзасновник Українського народного університету, Української педагогічної академії. Із жовтня 1918 року ректор Кам’янець-Подільського державного українського університету. У 1919 році на посаді міністра народної освіти ухвалив “Головніші правила українського правопису”.

На чолі Міністерства віросповідань розробляв план дерусифікації церкви, реформував духовну освіту, створив комісію для перекладу Біблії. Засновник видавництва “Українська автокефальна церква”, головний уповноважений Ради народних міністрів Директорії УНР із організації і проведення на Софійському майдані столиці проголошення Акта злуки. Після 1921 року займався викладацькою та видавничою діяльністю у Львові, Варшаві, Празі. У 1940 році прийняв чернечий постриг під ім’ям Іларіон. 1944 року його висвячено на митрополита Холмського і Підляського. Влітку 1944 року емігрував до Канади. Там став першоієрархом Української греко-православної церкви. Переклав українською мовою Біблію (вийшла в Лондоні у 1962 році). Помер у Вінніпезі.

Володимир Вернадський (1863–1945) народився в Петербурзі в родині професора політичної економії і статистики, який закінчив Київський університет і багато років у ньому викладав. Дитинство минуло в Харкові, Закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету і зі званням кандидата наук залишився при ньому хранителем Мінералогічного кабінету для підготовки до професорства. У 1888–1890 роках стажувався за кордоном. Повернувшись працював у Московському університеті (з 1899-го – професор), керував геологічними дослідженнями на Лівобережній Україні, Кавказі, Уралі, у Криму і Польщі. У 1914

році очолив геологічний і мінералогічний музей Петербурга. Із червня 1917 року жив в Україні, а через рік очолив у Києві комісії з організації Української академії наук, Української національної бібліотеки, з питань вищої школи. У жовтні обраний першим президентом Академії наук. У 1920 році став ректором Таврійського університету, а на початку 1922 року – директором Державного радієвого інституту. Наступні 5 років у Сорбонні читав курс геохімії, викладав у Карловому університеті в Празі, автор монографій “Нариси з геохімії”, “Біосфера”, “Кілька слів про ноосферу” та інших, організатор відділу живої речовини в АН СРСР, Комісії з вивчення важкої води, вивчення проблеми “життя в космосі”.

В'ячеслав Липинський (1882–1931) народився в селі Затурці (нині – Волинська область). Нашадок старовинного шляхетського роду. Освіту отримав у Житомирській чоловічій гімназії, Київській 1-й класичній, Ягеллонському університеті. Студіював у Женевській Вищій школі політичних наук (Швейцарія). До Першої світової мешкав у Кракові. Там активно розбудовував українську політично-культурну справу, організовував з'їзди українців польської культури, піднімав питання національної ідентичності в періодичних виданнях. Як політик був прихильником суверенної української державності. Ідею самостійності України сформулював у 1911 році та проголосив у Львові на таємній нараді гуртка емігрантів. У роки Першої світової війни брав участь у Східнопрусській операції. 1917 року залишив службу. Влітку став один із лідерів Української демократичної хліборобської партії. Під час Гетьманату призначений послом Української Держави в Австро-Угорщині. За Директорії – дипломатичний представник УНР в Австрії. Докладав зусилля для міжнародного визнання УНР. Однак від червня 1919-го – в Австрії на еміграції. У 1920 році – співзасновник позапартійної організації “Український союз хліборобів-державників”, написав її статут. Автор політичного трактату “Листи до братів-хліборобів”, в якому критикував українську революційну демократію. Від 1926 року мешкав у Німеччині, очолив український монархічний рух. Помер у санаторії поблизу Відня. Похований в Україні в селі Затурці. Стверджував: “Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути”.

Додаток 4

Визначні місця Української Держави

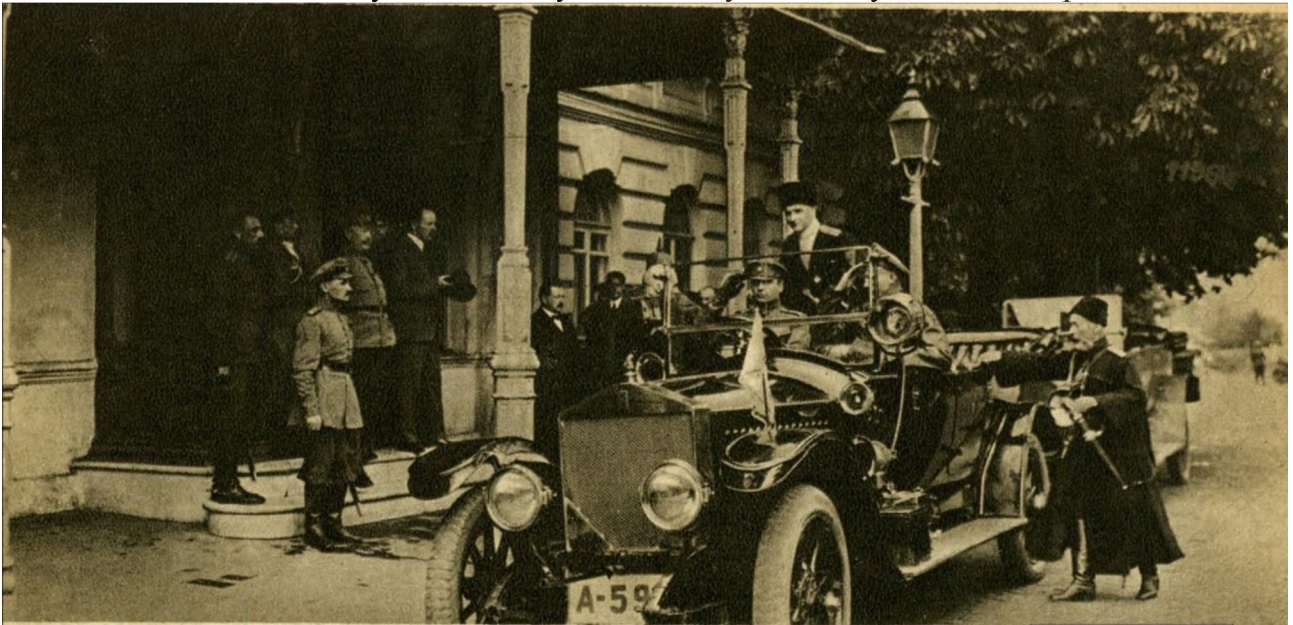
Софійський майдан. Молебень після проголошення Павла Скоропадського гетьманом України. 29 квітня 1918 року

Казарми Січових стрільців на вулиці Львівській, 24 (нині – Січових стрільців, 24) у Києві. Тут німецькі військові роззброїли вояків полку Січових стрільців. 29 квітня 1918 року

Гетьманський палац на вулиці Інститутській, 40 у Києві. Будівля не збереглася

Резиденція головнокомандувача німецькими військами в Україні Германа фон Ейхгорна на вулиці Катериненській, 16 (нині – Липська) в Києві. Гетьман Павло Скоропадський у супроводі командувача конвою Миколи Устимовича, генерального писаря Івана Полтавця й німецьких офіцерів біля дверей будинку

Будівля кінного цирку Петра Крутикова “Hippo Palace” на вулиці Миколаївській (нині – архітектора Городецького) в Києві. 1918 рік

Центральний корпус Кам'янець-Подільського державного українського університету, урочисто відкритого 22 жовтня 1918

